

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Педагогічний Університет ім. Комісії Національної Освіти в Кракові
Інституту нейропсихотерапії (Відень, Австрія)
Трансільванський університет Брашова (Румунія)
Центр системно-орієнтованого консультування, лікування та психотерапії ZSB (Австрія)
Центр психічного здоров'я Тоом Паргі (Таллін, Естонія)
Коледж Санта-Фе (США)
Вільний університет Брюсселю (Бельгія)
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
Криворізький державний педагогічний університет
Регіональне представництво Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
в Полтавській області
Головне управління Національної поліції в Полтавській області
ГУ ДСНС України у Полтавській області
Управління патрульної поліції в Полтавській області
Центр психічного здоров'я КП «Обласний заклад з надання психіатричної допомоги
Полтавської обласної ради»
Благодійна організація «Світло надії»
Гендерний центр Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ПРОЯВИ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ НА РІЗНИХ РІВНЯХ СИСТЕМИ: СІМ'Я, ОСВІТА, СУСПІЛЬСТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ

**Збірник наукових матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції**

23-24 травня 2024 року

Полтава – 2024

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТА РОЗВИТКУ РЕЗИЛІЄНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Власова Олена

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Шевчук Вікторія

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Трансформації в усіх сферах життя нашого суспільства зумовлюють нові вимоги до підготовки кваліфікованого фахівця, високоморальної, зрілої, самореалізованої особистості з чіткою життєвою позицією, яка бере активну участь у соціальному житті країни. Унаслідок цього набувають особливої ваги питання формування соціально активної особистості молоді.

Найбільш актуально проблема формування соціальної активності особистості постає у студентському віці, оскільки цей вік є сензитивним для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Це зумовлює необхідність вивчення психологічних чинників формування соціальної активності студентської молоді.

Слід зазначити, що окремі аспекти зазначеної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Так, досліджено соціальну активність як психологічний феномен загалом (І. Джидар'ян, М. Стегер, С. Ратнер та ін.) та особливості її прояву у різних вікових групах зокрема (І. Дралюк, К. Маркум, О. Піонтківська, О. Харланова та ін.), у тому числі, у студентської молоді (О. Кулінченко, А. Мазуренко, С. Шашенко та ін.). Виявлено вплив на формування соціальної активності: мотивації (І. Зарубінська, В. Новіков, С. Чолій та ін.), ціннісних орієнтацій (М. Боришевський, А. Волочков, Р. Павелків, Л. Романюк, Н. Шевченко та ін.), емоцій та вольових характеристик. Вивчено різні види соціальної активності: громадянську (Л. Кияшко, А. Краснякова, Т. Саврасова-В'юн, О. Харланова та ін.), трудову (В. Мордкович, М. Рожков та ін.), творчу (В. Гаврилюк та ін.), тощо. Вивчалася роль студентського самоврядування у контексті різних аспектів соціальної активності (Л. Шеїна, С. Яновська та ін.), але переважно у рідчизі педагогічної науки.

За результатами теоретичного аналізу літератури встановлено, що активність особистості розглядають як: *суспільну позицію* (О. Леонтьєв та ін.), *властивість суб'єкта життєдіяльності, що забезпечує його самореалізацію* (В. Татенко та ін.), *процес діяльності* (І. Джидар'ян, В. Мерлін, В. Петровський та ін.), *внутрішнє самовизначення і засіб самовиховання* (О. Киричук,

Г. Костюк, С. Максименко та ін.), *самотворення особистості* (М. Боришевський, Л. Сердюк та ін.) тощо. Це дає підстави визначити активність особистості як готовність та прагнення до здійснення діяльності та сам процес ініціативної діяльності суб'єкта, що характеризується прагненням до самодіяльності та самовираження.

Виокремлено основні підходи до вивчення сутності соціальної активності особистості у психології: *діяльнісний* (О. Леонт'єв, В. Петровський та ін.), *акмеологічний* (А. Мурзіна, М. Пряжніков, Л. Сердюк та ін.), *системний* (Б. Ломов, О. Малхазов, О. Харланова, В. Циба та ін.), *суб'єктний* (М. Боришевський, А. Брушлинський, та ін.), *аксіологічний* (О. Капто, З. Карпенко, Г. Радчук, Е. Шакірова та ін.), *генетико-моделюючий* (С. Максименко та ін.) [1, с. 40].

У контексті завдань нашого дослідження найбільш доцільним є *суб'єктно-діяльнісний* підхід, у межах якого соціальна активність особистості розглядається як особистісне утворення просоціальної спрямованості, внутрішньо детерміноване індивідуальними потребами, ціннісними орієнтаціями, вольовими характеристиками та особливостями людини, і назовні проявляється у перетворенні соціуму та особистості, тобто в соціальній діяльності.

Розкрито вікові особливості соціальної активності особистості студента, зумовлені новою соціальною ситуацією розвитку – навчанням у ЗВО, а саме: актуалізацією свідомих соціальних потреб у контексті професійного самовизначення і становлення (Н. Антонова, О. Скрипченко та ін.); зростанням інтересу до моральних і світоглядних проблем та їх розв'язання у навчально-професійній діяльності (І. Зимня та ін.); зміцненням цілеспрямованості, рішучості, впевненості у собі, наполегливості, самостійності у здійсненні соціально-корисної діяльності (Б. Анан'єв, О. Винославська та ін.); перетворенням в активних суб'єктів соціалізаційного процесу (Г. Овчаренко, О. Язловецька, В. Ямницький та ін.) тощо [3, с. 318].

На основі п'ятикомпонентної моделі активності В. Хайкіна з урахуванням специфіки соціальної активності студентства виокремлено її компоненти, критерії та показники (*табл. 1*) [4, с. 60].

Таблиця 1 – Структура соціальної активності студентів

Компоненти та критерії соціальної активності	Показники соціальної активності
МОТИВАЦІЙНИЙ <i>Критерій:</i> особистісна потреба у соціальній активності	– просоціальні мотиви (прагнення досягти суспільно значущих результатів в діяльності); – мотиви афіліації й престижу (прагнення здобути чи підтримати високий соціальний статус); – мотиви саморозвитку (прагнення вдосконалювати й розвивати компетентність у сфері соціальної активності) та ін.

ЦІННІСНИЙ <i>Критерій:</i> ціннісне ставлення до соціальної активності	– пріоритети цінностей активного та продуктивного життя, духовних і гуманістичних цінностей (відчуття соціальної приналежності, значимість допомоги іншим, співучасті) та ін.
ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВИЙ <i>Критерій:</i> стійке емоційне ставлення до соціальної активності, здатність до досягнення мети	– здатність долати перешкоди на шляху здійснення соціальної активності; – інтернальний локус контролю; – розвинуті вольові якості; позитивне емоційне налаштування до соціальної активності та ін.
ПІЗНАВАЛЬНО-РЕФЛЕКСИВНИЙ <i>Критерій:</i> розуміння змісту соціальної активності, вміння його аналізувати	– прагнення отримувати та осмислювати нову інформацію про зміст, шляхи та можливості здійснення соціальної активності, у тому числі, в умовах студентського самоврядування та ін.
ДІЯЛЬНІСНИЙ <i>Критерій:</i> дієвість у соціальній сфері	– вміння організовувати соціальну діяльність, залучати до неї інших стійкість проявів соціальної активності у різних її видах – навчальній, трудовій, науковій, творчій, спортивній, громадській та ін.

Виокремлено психологічні чинники, що сприяють формуванню соціальної активності, й ті, що її гальмують, на трьох рівнях: макро- (рівень суспільства), мезо- (рівень освітнього середовища ЗВО), мікро- (особистісний рівень).

На макрорівні *сприятливими* чинниками соціальної активності є: державна політика, що забезпечує причетність громадян до соціальних змін (Г. Нестеренко), врахування державними органами інтересів молоді при плануванні реформ (Л. Кияшко), актуалізація загальноприйнятих ціннісних орієнтацій, що формують просоціальну громадську позицію, а *гальмівними*: законодавча незахищеність (П. Плотніков), суспільна недовіра до державних органів влади (Л. Кияшко), суперечність соціально-моральних ідеалів (С. Чернета) [2, с. 24].

На мезорівні до *сприятливих* чинників віднесено: врахування інтересів та потреб студентів керівництвом ЗВО в організації соціального життя, підтримки студентів з активною соціальною позицією, позитивний імідж студентського самоврядування; а до чинників, що *гальмують* соціальну активність: несформованість або відсутність соціальних інститутів, покликаних організувати й регулювати соціальну активність студентської молоді у процесі навчання у ЗВО (А. Рижанова).

На мікрорівні до *сприятливих* чинників соціальної активності віднесено: психологічні установки (Д. Узнадзе), у тому числі ті, що зумовлені сімейними традиціями активної соціальної діяльності (М. Пряжников), відчуття себе повноцінним членом студентської групи (В. Оржеховська), позитивний особистісний досвід (Є. Коротаєва); сформовані соціальні здібності (О. Власова); прагнення до самореалізації (Е. Галажинський), самопізнання

(В. Семиченко), самотворення (Л. Сердюк), прагнення до відчуття особистісної цінності, усвідомлення наявності позитивних ресурсів і можливостей їх актуалізації, віра у власну цілісність, самозаохочення (О. Бондарчук), розвинуті уявлення про соціальну активність, здатність виявляти ініціативу (С. Савченко), здатність до саморегуляції (О. Огнев); до *гальмівних*: негативні мотиви вибору професії (С. Комарова, В. Оржеховська), зневіру в оточуючих (В. Вербець), у суспільних ідеалах, установки, що роблять людину негнучкою до змінних умов (М. Савчин), відсутність або послаблене почуття соціальної відповідальності (К. Ясперс) [1, с. 40].

Студентське самоврядування відіграє важливу роль у формуванні особистості студента, розвитку його ціннісних орієнтацій, громадянської активності, лідерських якостей, суб'єктності (Г. Авдеева, Р. Муртазін, Н. Нефьодова, В. Певзнер, О. Пономарьов, Г. Троцко та ін.), сприянні успішній соціалізації та набутті соціального досвіду шляхом наставництва (Л. Шеїна) тощо. Діяльність студентського самоврядування спрямована на: активну участь студентів в управлінні закладом вищої освіти; захист їхніх прав та інтересів; засвоєння професійних компетенцій (О. Кайріс); самореалізацію у різних сферах: організаційній, громадській, науковій, благодійній, інформаційній (А. Рижанова) тощо.

Студентське самоврядування є особливим соціальним середовищем, участь у якому сприяє активізації психологічних механізмів формування соціальної активності особистості: соціального порівняння та категоризації як члена студентського самоврядування; ідентифікації із референтними студентами, які мають високий рівень соціальної активності, та наслідування зразків їх поведінки; рефлексії власної соціальної активності та її результатів; самопрезентації себе як соціально активного суб'єкта власної життєдіяльності.

Визначені теоретичні положення було покладено в основу емпіричного дослідження психологічних чинників формування соціальної активності студентської молоді, що є перспективою нашого подальшого вивчення даної наукової проблеми.

Список використаних джерел:

1. Базиленко А. К. Особливості формування соціальної активності студентської молоді. Інсайт : зб. наук. пр. студ., асп. та молодих вчених / ред. кол.: І. В. Шапошникова, О. Є. Блинова [та ін.]. Херсон : ПП Вишемирський В. С. 2016. С. 38–44.
2. Власова О. І. Психологічна структура та чинники розвитку соціальних здібностей : автореф. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук: 19.00.07. К., 2006. 40 с.
3. Шевчук В. В. Наукові підходи до розуміння психологічної компетентності. *The XVII International Scientific and Practical Conference «Modern problems of the environment, youth and the new generation»*, April 29 – May 01, 2024, Zagreb, Croatia. С. 317–322.
4. Bazilenko A. K. The Features Of Operational Component of Social Activity of Students' Youth. *Social welfare interdisciplinary approach*. 2014. № 4 (2). P. 57–67.